

Aktivitet – et forsvar mod dødelighed?

'Aktiv aldring' er et ideal både kulturelt og i ældreplejen, men kan også bruges som et personligt forsvar mod svækkelsens skræmmende nærvær

Liveng, Anne

Published in:
Gerontologi

Publication date:
2014

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Liveng, A. (2014). Aktivitet – et forsvar mod dødelighed? 'Aktiv aldring' er et ideal både kulturelt og i ældreplejen, men kan også bruges som et personligt forsvar mod svækkelsens skræmmende nærvær . *Gerontologi*, 2014(2), 8-13.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Aktivitet – et forsvar mod dødelighed?

Aktiv aldring er et ideal både kulturelt og i ældreplejen, men kan også bruges som et personligt forsvar mod svækkelsens skræmmende nærvær

Ældreplejen er ifølge arbejdslivsforskerne Kamp & Hvid (2012) den offentlige sektor, hvor New Public Management er blevet indført mest gennemgribende. Fokus har op til 00'erne været på udbyderne af pleje: Effektivitet og rationalisering skulle nås gennem styring af plejearbejdet. I dag forekommer et politisk skift i fokus til modtagerne af plejen. I policydokumenter fremlægges forskellene mellem grupper af ældre, og ældres muligheder for stadigt at træffe egne valg og leve et meningsfyldt og sundt liv fremhæves. Kommuner udvikler politikker for inddragelse og aktivering af ældre borgere, der omtales som havende ressourcer, de professionelle med fordel kan og bør trække på. Hanne Marlene Dahl, professor i omsorg, køn og velfærd, taler om, at der er foregået en 'radikalisering' af idealet om selvstyring i offentlige dokumenter i 2000'erne, som følges med en opdeling af ældre i to separate grupper; de selvbestemmende og de skrøbelige (Dahl 2011, p.148). Måden, ældre medborgere beskrives på, kan ses som en samlet 'diskurs', dvs. *en bestemt måde at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på* (Jørgensen og Phillips, 1998, p.9). I samtiden er den kulturelle forståelse af det sene liv præget af en diskurs, hvori det at være aktiv forstås som ensbetydende med det gode liv.

Tredje og fjerde alder

Inden for gerontologien er udviklet begreberne *tredje og fjerde alder* (Laslett, 1989), der kan ses som en forløber for opdelingen mellem selvhjulpne ældre mennesker, og dem der har behov for støtte fra andre til at håndtere hverdagen. Den begrebslige skelnen peger på, at 'ældre' ikke bare er én homogen gruppe, og at 'ældres behov' derfor må forstås nuanceret. Samtidig er begreberne blevet kritiseret inden for den kritiske gerontologi for at overse, at aldring

er en fortløbende proces, integreret i et menneskes samlede livsforløb og dermed tæt knyttet til socioøkonomiske forhold, der har indflydelse på sundhed (Lloyd, 2012). Twiggs (2006) hævder, at optimistiske beskrivelser af tredje alder kun er mulige, fordi dikotomien mellem tredje og fjerde alder åbner for, at problemer forbundet med aldring projiceres *into a dark Fourth Age*. Gilleard & Higgs (2011) har tilsvarende brugt det psykoanalytiske begreb 'abjection' til at forklare, hvordan 'fjerde alder' repræsenterer en social myte, der rummer kollektiv frygt for forfald og manglende kropslig kontrol.

Forskning med et biomedicinsk udgangspunkt viser, at en af de vigtigste faktorer for at opretholde sundhed er at være fysisk aktiv (Pedersen og Andersen, 2011). Fysisk aktivitet, sammen med gode relationer og meningsfuldhed i hverdagen, ser ud til at kunne skubbe den flydende grænse mellem tredje og fjerde alder. Et aktivt liv er dermed også et liv, som potentielt reducerer offentlige udgifter til pleje og omsorg.

Ønsker om at bevare ældres ressourcer, øge selvhjulpnehed og begrænse offentlige udgifter er oplagte grunde til den succes, diskursen om aktiv aldring har fået. Stadig kan man undre sig over, hvorfor det er nødvendigt at understrege selvstændighed og eget ansvar så stærkt i det sene liv. Er det ikke en selvfølge, at voksne foretrækker at styre deres eget liv og ønsker at være uafhængige af offentlig støtte, så længe som muligt? Vil langt de fleste ikke helst selv kunne udføre daglige aktiviteter? Og hvorfor har omsorgsprofessionelle, der netop tager over, når mennesker ikke selv magter hverdagens opgaver, i vidt omfang accepteret aktivitetsdiskursen uden nævneværdig debat?

Teoretiske inspirationer

Inspireret af den franske filosof Michel Foucault (1991) kan understregningen af det individuelle ansvar ses i et governmentality-perspektiv; dét Foucault kalder *styring til selvstyring*. Aktivitetsdiskursen udgør her et eksempel på en styring, der sigter mod at få den enkelte til at *forstå sig selv* som selv-beroende og uafhængig, og dermed i fundamental forstand selv ansvarlig for eget liv, helbred og alderdom (Higgs et al., 2009). Dette magt-orienterede perspektiv har stor forklaringskraft, men dækker ikke fuldt de dynamikker, som gør diskursen subjektivt acceptabel for plejepersonale og på et bredere kulturelt niveau.

Jeg integrerer det derfor med en psykosocial tilgang, primært inspireret af den engelske psykolog Wendy Hollway (2004). Denne tilgang kan kaste lys over ubevidste aspekter i den nye forståelse af alderdommen og dermed supplere governmentality-perspektivet. Et mål for Hollways teoriudvikling har været at forstå sammenhænge mellem subjektivitet og betydninger, bl.a. som de udtrykkes gennem diskurser. Analyser af den psykologiske rationalitet bag aktivitetsdiskursens succes kan give alternative forklaringer på forståelser, der udtrykkes af plejepersonale, både i forhold til den enkelte borger og af eget arbejde.

Det styringsmæssige perspektiv forbindes med en forståelse for diskursens subjektive meningsfuldhed og for, hvordan medarbejdere integrerer diskursen som retningsgivende for praksis, der omfatter det daglige arbejde og relationerne til de svækkede ældre.

Tilgangen kan vise, hvordan aktivitetsdiskursen fletter sig ind i psykiske dynamikker, der eksisterer i plejearbejdet, og herved er med til at omforme praksis. Analysen synliggør på denne måde ikke-

planlagte konsekvenser af diskursen. Psykosocial teori ser det menneskelige subjekt som på en gang psykodynamisk og samfundsmæssigt konstitueret. Væsentligst i denne artikel er antagelsen af angst og lyst som grundlæggende menneskelige følelser, og subjektet som 'forsvarende'. Det betyder, at et ubevidst forsvar er en integreret, om end ikke fastlåst, del af menneskelig subjektivitet. Der antages et relationelt subjekt, for hvem psykisk forsvar er sammenvævet med, dannes og udtrykkes via diskurser og gennem intersubjektive processer. Diskurser bliver væsentlige som måder, hvorpå vi får adgang til og bliver en del af den sociale verden, og som 'filtre', vi forstår os selv og andre gennem. Diskurser er herved med til at muliggøre, hvad der bevidst kan tænkes og tales om – og hvad, der gøres udsigeligt og utænkeligt.

Inden for ældrepleje er man tæt på eksistentielle vilkår, hvad enten man er forsker, medarbejder eller borger. Derfor inddrager jeg endvidere forfattere, der beskæftiger sig med den angst, som potentielt kan vækkes af at være tæt på døden. I De døendes ensomhed diskuterer Norbert Elias (1985) usynlighedsfølelsen af det kropslige i den vestlige kultur, der bl.a. betyder, at arbejdet med syge og svækkede gamle mennesker foregår skjult fra 'de levendes verden'. Terror Management Theory argumenterer fra et eksistenspsykologisk perspektiv og ud fra en vifte af eksperimentelle undersøgelser for, at menneskelig kropslighed og vores bevidsthed herom skaber angst, idet kropsligheden rummer vores dødelighed (Goldenberg & Pyszczynski, 2000).

Disse tilgange giver anledning til at spørge, hvordan aktivitetsdiskursens succes kan ses i sammenhæng med dens potentialer for at understøtte ubevidste fantasier om udødelighed og dermed

tilbyde et forsvar mod angst forbundet med svækkelse og forfald.

Som om vi skulle leve evigt

I 2012 udgav Socialstyrelsen temamagasinet *Aktiv aldring. Flere veje, mange måder*. I magasinet præsenteres artiklen *Næsten ingen ende. Vi lever, som om vi skulle leve evigt* om parret Gerda og Erik (Bertram, 2012 p.11). Gerda arbejdede, indtil hun var 76; Erik til en alder af 70 år. Artiklen fortæller: *I dag er begge ægtefæller rundet 80 og fortsat i fuldt sving med alt fra fitness og operarejser til småjobs og frivilligt arbejde*. Begge ægtefæller er beskrevet som sunde: Erik har blodtryk som *en ung mand*, Gerda træner i fitnesscenter og svømmehal tre gange om ugen. Deres sociale netværk er enorme, og de er stolte af deres søn og datter, som har succes og har opbygget egne familier. En depression slog en kort overgang Erik ud, men et besøg hos lægen og medicin klarede hurtigt dette problem. Snart vil parret fejre diamantbryllup, og artiklen spørger retorisk, om de ikke længes efter lidt fred og ro. Men nej, parret har ingen planer i den retning: *Det er dejligt at komme ud at tale med nogen og opleve noget*, siger Gerda. Afslutningsvis gentages erklæringen fra overskriften: *Vi tror, vi aldrig skal forgå! Vi lever, som om vi skulle leve evigt*. Artiklen opsummerer, at de to har gjort det til et grundlæggende princip at møde livet med energi og optimisme.

Det er karakteristisk for historien om parret, at deres succes forklares alene som følge af deres eget initiativ, vilje og positive sindsstemning. Sociokulturelle forhold, som påvirker sundhed og helbredstilstand i slutningen af livet, nævnes ikke. Som bærende artikel i et blad udgivet af en statslig institution, kan den siges at repræsentere officielle idealer for livet i alderdommen.

Artiklen præsenterer to indbyrdes forbundne analyser: Først en analyse af den bærende artikel i en officiel publikation med temaet 'aktiv aldring', der peger på, at betegnelsen 'aktiv aldring' kan siges at indeholde forestillinger om udødelighed. Dernæst analyseres etnografisk materiale fra kommunale dagcentre for ældre, hvor der i øjeblikket foregår en omstillingsproces i retning af at ansvarliggøre svækkede ældre mennesker som deltagere i daglige aktiviteter. Observationer fra dagcentre udfordrer antagelsen om, at disse ældre kan og vil være aktive, hvis bare de motiveres tilstrækkeligt for det, mens der i de udvalgte medarbejderinterviews etableres en modsætning mellem aktivitet som forbundet med selv-ansvarlighed over for passivitet som forbundet med manglende ansvarlighed. Denne opfattelse kan betyde en uopmærksomhed på, at ikke alle ældre kan leve op til de normative forventninger om 'aktiv aldring'. Desuden bliver medarbejdernes rolle som omsorgsudøvere nedtonet. Betegnelsen 'aktiv aldring' kan dermed komme til både at legitimere og tilskynde til en ansvarsflyttelse fra personalet over på de ældre, der kommer i centrene

Anne Liveng er ph.d. og lektor ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, RUC, hvor hun er tilknyttet Center for Sundhedsfremmeforskning
aliveng@ruc.dk

Fortællingen viser, at hvis du selv tager ansvar for din situation, når du bliver gammel, kan du få en vellykket familie, godt helbred, socialt netværk, et kærligt ægteskab og – nærmest udødelighed.

I artiklen etableres en tvedeling af værdier. På den positive pol ligger aktivitet og udadvendthed i form af fitness, arbejde og vennekreds. Sundhed, netværk, familie, optimisme, lykke og et langt, næsten evigt liv er forbundet med aktivitet. Den modsatte pol er repræsenteret ved ro: at sidde ned, at opholde sig i hjemmet, og ved sygdom og død. De binære poler kan siges at afspejle den iboende modsætning i en tredje og en fjerde alder. Levevis og livsbetingelser forbundet med den fjerde alder synes i artiklen at have negative undertoner. Teksten præsenterer en spaltning af objektet 'alderdom'. Forhold, der kan forbindes med fjerde alder – behovet for hvile, ikke at kunne magte alting selv, at blive syg og på den måde nærme sig døden, bliver afvist som uvæsentlige eller slet ikke nævnt. Artiklen udgør et diskursivt eksempel på, hvordan forestillingen om aktiv aldring kan nærme sig en fornægtelse af døden som grundlæggende vilkår i menneskelivet. Budskabet er, at man ved at være aktiv er i stand til at kontrollere og udskyde den fjerde alders udfordringer.

Elias (1985) hævder, at civilisationsprocessen omhandler frygt for døden på et individpsykologisk og et socialpsykologisk niveau, der kun kan adskilles analytisk. De betydninger, artiklen etablerer, kan ses som forsvar mod angstprovokerende sider af alderdommen, sider vi både som individer og kultur ubevidst ønsker at beskytte os mod.

I denne forstand kan aktivitetsdiskursen i sin mindst nuancerede form forstås som det, Terror Management Theory benævner

'distale forsvar' (Goldenberg & Pyszczynski 2000, p. 202). Udtrykket dækker fx behovet for at opretholde et højt selvværd eller bortrationalisere egen sårbarhed. Forbundet med selvværd er den kropslige fremtoning, hvor idealet er at skjule den 'dyriske natur' og dermed kroppens

For medarbejderne kan dette forsvar gøre arbejdet mindre følelsesmæssigt kompliceret, men det kan også gøre det langt mere vanskeligt at forstå både de ældre og deres behov og medarbejdernes egne reaktioner i forhold til det følelsesmæssige indhold i arbejdet

forfald. Det ukontrollable og uønskede er ligeledes indeholdt i begrebet 'abject' hos Gilleard & Higgs (2011).

Elias beskriver det, at kroppen præges af forfald med alderen, som at mange mennesker dør 'lidt efter lidt' (Elias 1985). Når vi bevæger os fra artiklen til den empiriske undersøgelse på dagcentre, får denne indsigt central betydning. De gamle mennesker på centrene er der netop, enten fordi sundhedsprofessionelle vurderer, eller de selv oplever, at de er for skrøbelige, svækkede eller ensomme til at være alene i deres hjem i dagtimerne og selv magte hverdagens gøremål. De repræsenterer dermed den negative 'fjerde alder'.

Et 'paradigmeskift' i dagcentre

Sundheds- og Omsorgsudvalget i Københavns Kommune udviklede i 2010 projektet Fra dagtilbud til aktivitetstilbud, der blev betegnet som 'et paradigmeskift' i sin tilgang til arbejdet med skrøbelige ældre mennesker. For at gøre dagcentre mere attraktive, blev deres navn ændret til aktivitetcentre, og der blev arbejdet med at skabe variation i de aktiviteter, der tilbydes på hvert center. Hvert center forventedes at sende ældre til de øvrige centre på grundlag af de interesser, de ældre udtrykte. Regler for henvisning blev ændret, så kun de mest svækkede borgere nu bliver henvist til centrene gennem det kommunale visitationssystem. Andre skal opsøge centrene på eget initiativ, og centrene blev økonomisk afhængige af antallet af borgere, de kan tiltrække.

Alle medarbejdere deltog i kompetenceudviklingskurser for at lære om tiltagenes bagvedliggende ideer. Det etnografiske materiale, der præsenteres nedenfor, er genereret ved evalueringen af disse kurser (Andersen og Liveng, 2012). En kollega og jeg evaluerede kurserne på grundlag af observationer og semistrukturerede fokusgruppeinterview på seks centre. Observationerne beskriver dels, hvad der skete i den 'ydre verden', dels de følelser og refleksioner, der herved opstod hos forskerne.

Kunder eller medlemmer?

Paradigmeskiftet skabte forvirring blandt personalet om, hvordan de skulle henvise til de ældre mennesker, der kommer i centret. På kompetencekurset blev medarbejderne lært at henvise til dem som 'medlemmer'. Argumentation herfor var, at de mindst svækkede ældre nu selv skulle registrere sig som medlemmer af det center, de kom i. Ingen ansatte talte dog om

brugerne som 'medlemmer' i interviewene. Til gengæld var der slående forskydninger i de anvendte udtryk afhængigt af den kontekst og rolle, de ældre blev set i. De blev omtalt som 'borgere' og 'brugere', når det drejede sig om daglige interaktioner, men når talen faldt på økonomiske spørgsmål, var de 'kunder':

Jeg tror ikke, de andre centre vil sende kunder til os. Det er noget af et dilemma. Naturligvis vil vi gerne dele borgerne, men vi har brug for kunder. Som det er nu, tænker du primært på dig selv, at du er nødt til at få nye kunder. Men hvis du forestiller dig, at det virker, så det [det nye aktivitetsprogram] faktisk tiltrækker nogle flere, vil det være indlysende, at du henviser folk til de andre.

Forskellige logikker kolliderer i den måde, hvorpå medarbejderen beskriver de ældre. Er de 'borgere' - med de underforståede betydninger, dette ord frembringer: I princippet ligeværdige med de ansatte, med de samme rettigheder, eller er de 'kunder', som personalet må tiltrække for at overleve økonomisk? 'Borgere' er mennesker, man gerne vil dele, men 'kunder' er nødvendige i konkurrencen mellem centrene. Centrenes nye økonomiske vilkår trænger ind i relationen mellem medarbejder og borger. Derved ændrer den professionelle rolle sig fra at være omsorgsperson til at være en slags sælger. Diskursen, der beskriver de ældre som kunder, med dens fokus på fri vilje og valg, kan siges at være i overensstemmelse med det billede, der præsenteres i Socialstyrelsens artikel. Men billedet dækker kun en del af medarbejdernes virkelighed:

Nu er de ældre nødt til at opsøge centret på eget initiativ. De nye ældre, dem der er på internettet, de vil finde os. Men vi har altid haft svært ved at fylde dagcentrene. Gamle

mennesker, de sidder derhjemme. De har ikke energien til det.

Forestillingen om 'nye ældre', der søger efter tilbud på internettet passer godt med aktivitetsdiskursen. Men et andet aspekt af arbejdet med de 'gamle mennesker' på centrene viser sig i medarbejderens paradoksale udtalelse: Få af dem er faktisk i stand til at leve op til idealet om at være aktive og selvhjulpne. Observationer fra centrene udfordrer idealet i samme retning.

En kompleks følelsesmæssig kontekst

At være i en sammenhæng, hvor forfald er stærkt repræsenteret, vækker følelsesmæssige reaktioner blandt personale, ældre og forskere. Psykologerne Jones & Wright (2008) fremanalyserer 'plejehjemmets følelsesmæssige verden' gennem en bevidst brug af forskerens subjektive følelser og reaktioner i forhold til det, der observeres. Dette bruges som empirisk materiale og analyseres på lige fod med informationer om det, der foregår i 'den ydre verden'. Jones & Wright genererer fire modsætningspar: Offensiv-forsvarende, levende-døende, lammelse-bevægelse og tomhed-fylde. Temaerne beskriver de komplekse følelsesmæssige udfordringer, der er til stede for gamle svækkede mennesker og personale på hjemmet. Tilsvarende temaer kan findes i observationer fra dagcentrene:

Efter frokost vender vi tilbage til centret, og de ældre sidder rundt om bordene, nogle i deres kørestole. Bordene er stadig dækket med papir, tape, garn osv. til at lave julepynt. Nogle fortsætter deres arbejde, mens andre sidder med deres kaffekopper foran sig; endnu andre falder langsomt i søvn. Et medlem af personalet er ved bordene, hun viser nogle damer en måde at strikke julemænd på. Normalt nyder jeg at lave julepynt, men

nu er jeg ved at få kvalme ved at kigge på julemænd. Jeg føler mig træt og tænker, dette vil blive en lang eftermiddag. For at gøre noget spørger jeg damen ved siden af mig, om hun ikke ønsker at lave pynt. Hun ser på mig med det, jeg opfatter som et noget sarkastisk blik. "Nej," siger hun, "Jeg finder det ikke sjovt længere. Jeg har lavet så meget, men nu, hvad er meningen med det? Jeg er den eneste tilbage. Det er ikke sjovt længere." Hun vender sig bort, og jeg føler en form for tomhed. Hvad kan man svare på det? (December 2010)

Distancen mellem den påtænkte aktivitet og den lammelse, nogle af de gamle mennesker udtrykker, synes at være det mest markante i citatet. Under observationen mærker jeg nærmest fysisk passiviteten og forsøger at undslippe den ved at starte en anden aktivitet - en samtale, hvor jeg samtidig opfordrer kvinden ved siden af mig til at træde ud af sin passivitet. At være aktiv på denne måde kan ses som en måde at identificere sig med de ansatte, dvs. de levende, og dermed komme uden for truslen om tomhed, passivitet og død, repræsenteret ved de halvsovende gamle mennesker.

Initiativet lykkes ikke, i stedet ender jeg i en følelse af tomhed, når kvinden udtrykker samme meningsløshed i forbindelse med aktiviteten, som jeg netop selv har følt. Temaet tomhed-fylde viser sig; fylden ved de påtænkte aktiviteter opleves kvalmende, da den samtidig indeholder en tomhed, som kvinden tydeligt giver udtryk for.

Meningsfulde aktiviteter?

Meningsfuldhed i modsætning til meningsløshed var til stede i andre iagttagelser: *I dag har centret en aktivitet, hvor de ældre kan købe brugte håndtasker fra hinanden. En gruppe damer står omkring en stumtjener og*

diskuterer ivrigt taskerne. De håndterer dem, griner og synes virkelig at nyde situationen. Jeg finder det lidt rørende, hvordan disse gamle damer er interesserede i at købe "tilbehør". En kvinde er aldrig for gammel til en ny taske! Jeg vender min opmærksomhed til bordene på den anden side af midtergangen, hvor jeg sidder selv. Her er ingen spor af den energi, der er omkring stumtjeneren, her stirrer folk ud i rummet, nipper til kaffen eller halvsover. Jeg får en følelse af meningsløshed; "hvorfor alt det ståhej om tasker - de behøver dem ikke alligevel." (januar 2011)

I denne situation ser det ud som om selve tilstedeværelsen af de passive ældre mennesker ved bordene udfordrer meningsfuldheden i aktiviteten, der finder sted rundt om stumtjeneren. Helle Ploug Hansen (1995) har analyseret de betydninger, patienter i en cancerenhed tilskrives af personalet ud fra kommunikationsteori og semiotik. Patienterne betragtes i denne optik som tegn, der har forskellige betydninger for sygeplejepersonalet, afhængig af kontekst. Overfører man tegn-metaforen til borgerne i dagcenteret, kan de tilsvarende anskues som tegn, der aktiverer kulturel og psykobiografisk betydning. De ældre omkring bordene kan ses som et 'memento mori' [Husk, du skal dø]. I dette perspektiv bliver håndtasker ligegyldige. At disse 'tegn' er angstprovokerende, ikke kun for mig som forsker, bliver tydeligt ved betragtning af de måder, hvorpå medarbejdere skaber symbolske grænser mellem sig selv og de svækkede ældre. Her tilbyder aktivitetsdiskursen kategorier, der ubevidst kan anvendes til at etablere grænser mellem personale og brugere.

Fra 'servicering' til aktivering

I interviewene nævner alle ansatte, at aktivitets-konceptet vil ændre deres relationer

til de ældre. Fokus er på spørgsmålet om, hvor meget man skal *servicere* i forhold til, i hvor høj grad man bør *aktivere* eller *kræve*. Medarbejderne har forskellige holdninger til dette spørgsmål. I interviewene fra de centre, der længe har arbejdet med aktivitetstænkningen, ses det, hvordan diskursen om aktiv aldring potentielt kan fungere som et skjold over for de ældres skrøbelighed. Det sker for eksempel, når interviewede medarbejdere taler om, hvordan de har været *over-ansvarlige* tidligere og har gjort mange ting, brugerne selv kunne have klaret. Nu har de, som det udtrykkes, lært vigtigheden af at *sætte grænser* og afvise de ældres forventninger.

Intervieweren noterer efter ét interview en næsten aggressiv tone under samtalen, som også kan ses i en ironisk brug af begreber: *Vi er nødt til at holde nurse-tingen ud af det*. Det engelske ord for sygepleje, *nurse*, anvendes her til at beskrive pleje, der er "for meget", dvs. pleje, der nærmer sig opvartning.

I et interview fortæller personalet om, at de arbejdsmetoder, man tidligere har praktiseret, er blevet forladt efter deltagelse i kurserne med henvisning til, at de professionelle før har *serviceret* de svækkede ældre. Nogle beskriver tidligere relationer mellem professionelle og brugere som, at personalet har taget for meget ansvar, så de ældre nærmest har opført sig som forkælede børn, der nu skal opdrages til at tage ansvar for eget liv:

Før ville jeg have taget damen i kørestolen i stedet for at få hende til at tage stolen selv, jeg ville have troet, det var bedre for hende at blive kørt end at gå selv. Hvornår skal vi tilbyde støtte, og hvornår er de i stand til at gøre det selv? Den tilgang er blevet ændret i løbet af kurserne.

Medarbejderne kræver nu ansvarlighed

fra de ældres side. Samtidig forklares, at centret nu lægger flere aktiviteter på samme tid på dagen for at tvinge brugerne til at vælge og tage ansvar for deres valg. Nogle medarbejdere ser dette som en befrielse fra en byrde, de tidligere bar: *Det er, hvad vi har brug for at arbejde med, at sætte krav til dem om at tage ansvar for deres eget liv. Det er dig, der skal bestemme, det er dig, der ønsker at være her. Det er ikke for min skyld, du kommer her. Det er og må være for din egen skyld. Jeg synes, at de har accepteret disse krav meget godt.*

Diskursen om aktiv aldring kan således skubbe 'omsorgsgiverbyrden' (Purkis 2012) fra medarbejderne over på brugerne. En forståelse af de ældre på centrene som mennesker, *der kan, så længe de ønsker at kunne*, illustrerer den samme benægtelse af de negative, men ofte uundgåelige sider af aldring, som blev fremanalyseret ud fra artiklen om Gerda og Erik. Medarbejderne får støtte til at skabe hierarki og sætte psykologiske grænser mellem sig selv og de ældre; grænser der opfylder et behov for at etablere forsvaret over for sider af 'den fjerde alder'. Forsvaret kan gøre arbejdet mindre følelsesmæssigt kompliceret, men det kan også gøre det langt mere vanskeligt at forstå både de svækkede ældre og deres behov og medarbejdernes egne reaktioner på det følelsesmæssige indhold i arbejdet.

Analysen kan ikke svare på, hvad forandringer i synet på svækkede ældre og den nye mulighed for at etablere forsvaret betyder for kvaliteten af plejen. Ej heller på hvordan ældre, der ikke mere kan magte hverdagen uden andres hjælp, forstår sig selv inden for aktivitetsdiskursen. Men det fremgår, at diskursen kan føre til en usynliggørelse med risiko for, at de svageste ældres behov overses.

Konklusion

Anvendelse af en psykosocial teoretisk ramme kombineret med en Foucault-inspireret forståelse af diskursiv magt kan åbne for en nuanceret analyse af årsagerne til aktivitetstænknings succes. Arbejdet med svækkede ældre kan medføre følelsesmæssige udfordringer, idet disse ældre kan ses som tegn, der udtrykker vores vilkår som dødelige. Teorier, der beskæftiger sig hermed, kan gøre os i stand til at forstå de ubevidste motiver, diskursen indlejres i for medarbejdere i plejen, men også på et bredere kulturelt niveau. Accepten af, at subjektet "forsvarer sig", hindrer, at analysen fører til bebrejdelse af specifikke medarbejdere for ikke at være empatiske. Fokus flyttes derimod til dynamikker, der generelt eksisterer i kulturen, men er særligt udtalte inden for plejearbejde. I dette perspektiv kan forestillingen om 'aktiv aldring' og de forskydninger af ansvar, den medfører, kritiseres for at benægte vores menneskelige skrøbelighed og dermed gensidige afhængighed af pleje og omsorg, hele livet, men ikke mindst i dets afsluttende faser.

Referencer

- Andersen, H.L. & Liveng, A. (2011) *Fra Dagtilbud til Aktivitetstilbud, En kvalitativ evaluering af et kompetenceudviklingsprojekt for medarbejdere i Københavns Kommunes aktivitetstilbud for ældre*. http://rucforsk.ruc.dk/admin/editor/dk/atira/pure/api/shared/model/base_dk/cust_dk_ruc/publication/editor/bookanthologyeditor.xhtml
- Bertram, S. (2012) Næsten ingen ende, *Social Fokus Ældre*. Socialstyrelsen, København
- Dahl, H.M. (2011) Who can be against Quality? I: Ceci, C. et al (eds.) *Perspectives on Care at Home for Older People*. London: Routledge Studies in Health and Social Welfare. Pp. 139-157
- Elias, N. (1985) *The Loneliness of the Dying*. New York, London: Continuum
- Foucault, M (1991) Governmentality. I: Burchell, G. et al. (eds): *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. Brighton :Harvester Wheatsheaf. Pp.87-104
- Gilleard, C. & Higgs, P. (2011) Ageing abjection and embodiment in the fourth age. *Journal of Aging Studies*. Vol. 25, Issue 2. Pp. 135-142
- Goldenberg, J.L. & Pyszczynski, T. (2000) Fleeing the Body: A Terror Management Perspective on the Problem of Human Corporeality, *Personality and Social Psychology Review*, Vol. 4, No. 3. Pp. 200-218
- Hansen, H.P. (1995) *I grænsefladen mellem liv og død – en kulturanalyse af sygeplejen på en onkologisk afdeling*, København: Gyldendal Undervisning
- Higgs, P. et al. (2009) Not just old and sick - the 'will to health' in later life. *Ageing and Society*, Vol. 29, No. 5. Pp. 687-707
- Hollway, W. (2004) 10: Psycho-Social Research, Editorial. *International Journal of Critical Psychology*, London: Lawrence and Wishart
- Jones, C. & Wright, J.C. (2008) "It's time it ended and yet I hesitate, I hesitate to end it": the emotional world of an old people's home. *Journal of Social Work Practice*, Vol. 22, No. 3. Pp. 329-343
- Jørgensen, M.W. & Phillips, L. (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag
- Kamp, A. & Hvid, H. (2012) Introduction: Elderly care in transition. I: Kamp, A. & Hvid, H. (eds.), *Elderly care in transition: Management, meaning and identity at work: a Scandinavian perspective*. Frederiksberg: Copenhagen Business School Press
- Laslett, P. (1989) *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*. London: Weidenfeld and Nicolson
- Lloyd, L. (2012) *Health and Care in Ageing Societies: A new international approach*. Bristol: Policy Press.
- Pedersen, B.K. & Andersen, L.B. (2011) *Fysisk aktivitet – en håndbog om forebyggelse og behandling*. København: Sundhedsstyrelsen
- Purkis, M.E. (2011) Ageing, Independence and Community. I: Ceci, C. et al.(eds.), *Perspectives on Care at Home for Older People*. London: Routledge Studies in Health and Social Care
- Twigg, J. (2006) *The body in health and social care*. Basingstoke: Palgrave